

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἀρχαιολογικὴ κίνησις τοῦ ἔτους 1926 περὶ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα.

Κατὰ τὸ 1926 ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἐργασίαι ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν εἰς Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς χώρας.

Α. Ἀνασκαφαί :

1. Ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Σωτηρίου ἡ ἀνασκαφὴ ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ (παρὰ τὸν Ἀλμυρὸν τῆς Θεσσαλίας) ἐπὶ τῆς θέσεως δηλ. ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πύρασος καὶ εἰς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς καὶ παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους ἡ διαδεχθεῖσα τὰς Φθιώτιδας Θήβας ὁμώνυμος θεσσαλικὴ πόλις. Ἀνεσκάφη τελείως ἡ πρὸ τῆς Ἀγορᾶς Ν. Ἀγχιάλου παλαιὰ χριστιανικὴ Βασιλική, τύπου ἑλληνιστικοῦ, μετὰ Νάρθηκος καὶ Αἰθρίου (52.80 × 26 μ.) καὶ ἐγένετο ἕναρξίς τῆς ἐρεύνης τῶν περὶ τὸν ναὸν προσκτισμάτων, μὴ διευκρινισθέντων εἰσέτι. Πλὴν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀξιολογωτάτης ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως τῶν μερῶν τοῦ ναοῦ καὶ ἰδιαιτάτα τοῦ Αἰθρίου, ἦλθεν εἰς φῶς πλουσιώτατον γλυπτικὸν ὕλικόν (κιονόκρανα : θεοδοσιανοῦ τύπου τοῦ κυρίως ναοῦ, ἰδιόρρυθμα μετὰ λεοντοκεφαλῶν καὶ προτομῶν τοῦ Τριβήλου, ἰωνίζοντα τῶν Ὑπερώων—θωράκια διάτρητα, γείσα μετὰ ποικίλων μετεσχηματισμένων ἑλληνιστικῶν διακοσμητικῶν θεμάτων, πλαίσια θυρῶν μετὰ πλουσιῶν γλυφῶν καὶ πλήθος ψηφιδωτῶν.) Ἐκ τῶν γλυπτῶν κυρίως, ἅτινα εἶναι πάντα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ χρονολογία τοῦ ἀνασκαπτομένου ναοῦ, ἀναγομένου εἰς τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα.

2. Ὁμοίως ἐξηκολούθησεν ἡ ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ τοῦ κ. Φιλαδελφέως ἐνεργουμένη ἀνασκαφὴ ἐν Νικοπόλει τῆς Ἡπείρου—κατὰ τὸ 1926 ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τριῶν : Σωτηρίου, Φιλαδελφέως, Ὀρλάνδου. — Πλὴν τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ πρὸ τῆς γωστῆς Βασιλικῆς τοῦ Δουμετίου χώρου (καθ' ἣν προσδιωρίσθη καὶ ἡ πρὸ τῆς Βασιλικῆς ὁδὸς τῆς πόλεως ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς νοτίαν πύλην τοῦ τείχους) καθὼς καὶ τῆς μελέτης τοῦ βυζαντινοῦ Κάστρου, ἐγένετο ἔρευνα καὶ εἰς ἀξιολογὸν κτίσμα κείμενον ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τοῦ ἐντὸς τῶν βυζαντινῶν τειχῶν χώρου, ἔνθα εἶχεν ἀνευρεθῆ πρότερον ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ δαπέδου ἀναγράφουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Ἀλκίσιου (ἀκμάσαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰ.). Ἀνεσκάφη τελείως μόνον τὸ Αἶθριον τοῦ μνημείου τούτου καὶ ἀνευρέθη τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον μετὰ γεωμετρικῶν διακοσμήσεων καὶ τῆς δυτικῆς αὐτοῦ στοᾶς. Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἦλθον εἰς φῶς καὶ ἀξιολογώτατα κινητὰ εὐρήματα : δύο ὀρειχάλκινοι σταυροί, ὧν ὁ εἰς μετὰ τοῦ ἐπιγραφικοῦ συμπλέγματος : $\frac{\Phi}{\Omega} \Pi$ (= Φῶς, Ζωή), μολυβδόβουλλον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ κατόχου, γαλκᾶ νομίσματα παλαιῶν βυζαντινῶν χρόνων κ. ἄ. Ἐν Νικοπόλει ἐγένετο συγχρόνως καὶ στερέωσις τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς Βασιλικῆς τοῦ Δουμετίου ὑπὸ τοῦ καλλιτέχου κ. Σ. Ξενοπούλου.

3. Ὑπὸ τοῦ διορισθέντος κατὰ τὸ 1926 Ἐφόρου τῶν Βυζαντινῶν μνημείων Μακεδονίας κ. Α. Ξυγγοπούλου ἐγένοντο ὡς ἑξῆς ἐργασίαι :

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξετελέσθησαν δοκιμαστικαί τινες ἔρευναι ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ἀχειροποιήτου (Eski - Djouma). Κατὰ ταύτας ἐκαθαρίσθη ἡ εἴσοδος τῆς νοτίας πλευρᾶς καὶ ἀνευρέθη τὸ μαρμάρινον αὐτῆς δάπεδον, μέγας ἀριθμὸς θωρακίων ἐκ τοῦ τέμπλου καὶ τῶν γυναικωνιτῶν τοῦ Ναοῦ ὡς καὶ ἐπιγραφαί. Ἐπίσης διηυκρινίσθη καὶ τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον ταύτην κτίσμα, τὸ ὁποῖον ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι μικρὸν παρεκκλήσιον. Σκαφικὴ ἔρευνα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ναοῦ ἀπεκάλυψε καὶ τὴν ἀψίδα τοῦ παρεκκλησίου, ἣτις εἶναι ἡμικυκλικὴ καὶ φέρει μέγα τρίλοβον παράθυρον. Ἐν τῷ ἑσωτερικῷ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀχειροποιήτου ἀνευρέθη εἰς τὴν ἀψίδα τὸ σύνθρονον, αἱ θάσεις τοῦ κιβωρίου τῆς Ἀγίας Τραπέζης καὶ τὰ ἐγκαίαια τοῦ ναοῦ, ἥτις μικρὸν μολύβδιον κιβωτίδιον μετὰ τεμαγίων ἁγίων λειψάνων. Ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δεξιᾶ τοῦ Ἱ. Βήματος τετραγώνου δωματίου εὐρέθησαν δύο τάφοι βυζαντινῶν χρόνων. Εἰς τὸν ἕνα ἐκ τούτων περισυλλέγησαν τεμάχια ἐκ τοῦ πολυτελοῦς ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον ἔφερον ὁ νεκρός. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ πορφύρας μετὰ κεντημάτων ἐκ χρυσοῦ.

Ὑπὸ τὴν αὐλὴν οἰκίας παρὰ τὴν ὁδὸν Βενιζέλου ἀπεκαλύφθη ὑπόγειος ἐκκλησία μετὰ ψηφιδωτῶν, ἐνοῖς καὶ ἱστορικῆς ἐπιγραφῆς. Ἐπίσης κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως ἐν τῇ ὁδῷ Σπάρτης ἀπεκαλύφθησαν ἑπτὰ παλαιοχριστιανικοὶ τάφοι μετὰ καμάρας διασφύζοντες καὶ γραπτὰς διακοσμῆσεις.

Κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἐφόρου ἐκτελεσθείσας ἀνασκαφὰς ἐν τῷ Κάστρῳ τῶν Σερρῶν ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἐκεῖ ναῖσκου τοῦ Ἀγ. Νικολάου κρύπτη μετὰ τάφων, καὶ πολλὰ τμήματα τοιχογραφιῶν. Ἐπίσης κατὰ τὰς ἐν τῇ Μητροπόλει τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ἀνασκαφὰς ἤλθον εἰς φῶς πολλὰ γλυπτὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ τέμπλον τοῦ Ναοῦ.

Β. Συντηρήσεις, ἐπισκευαὶ καὶ ἀναστηλώσεις

4. Κατὰ τὸ 1926 ἐγένετο ἑναρξίς τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς κατ' Αὐγουστον τοῦ ἔτους 1917 καείσης κατὰ τὴν πυρκαϊάν τῆς Θεσβνίκης περιφέρειου χριστιανικῆς Βασιλικῆς τοῦ ἁ γ. Δ η μ η τ ρ ί ο υ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Α. Ζάχου, ἐξασφαλισθέντος τοῦ ἔργου διὰ τῆς παραχωρήσεως ὀκτὼ ἑκατομ. δραχμῶν προερχομένων ἐκ τῶν περισσευμάτων τῆς Κτηματικῆς ὁμάδος Θεσβνίκης. Ἡ ἀνοικοδόμησις χαρακτηρίζεται ὡς ἀναστηλώσις τοῦ μνημείου, ἐκτελεῖται δὲ κατὰ πρόγραμμα καταρτισθὲν ὑπὸ τῶν κ. κ. Σωτηρίου καὶ Ζάχου, ἐγκεκριμένον ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου καὶ ἐπιβλεπόμενον ὑπὸ συσταθείσης ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας ἐπιτροπῆς.

Ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου Ἀναστηλώσεως κ. Α. Ὁρλάνδου, καὶ κατόπιν ἀναφορῶν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τοῦ Ἐφόρου κ. Σωτηρίου, ἐγένετο ἐπισκευὴ τῶν Καθολικῶν : τῆς Μονῆς Δαφνίου παρὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τῆς Μονῆς Ὁσίου Λουκᾶ παρὰ τὴν Λεβιάδειαν. Ἐβλακρωθέντος ὅτι τὰ νέα ῥήγματα τὰ παρουσιασθέντα εἰς τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς Δαφνίου καὶ δὴ κατὰ τὴν βορειάν πλευρὰν τῆς σολέας ὠφείλοντο εἰς τὴν διύγρανσιν τῶν θεμελιῶν τοῦ κτηρίου ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, κατασταλαζόντων ὑπὸ τὸν ναὸν λόγῳ τῆς λεκάνης, ἣτις ἐσηματίζετο ἐκ τῶν περίξ γωμάτων τῶν γενομένων ἐκάστοτε ἀνασκαφῶν, κατεσκευάσθη πρὸς ἀποξήρανσιν κατὰ τὴν βόρειον

πλευρὰν τοῦ ναοῦ τάφος βαθεία πληρωθεῖσα διὰ μεγάλων χαλίκων, τὸ δὲ μεταξύ τῆς τάφου καὶ τοῦ ναοῦ διάστημα ἐστρώθη διὰ σκυροκονιάματος. Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὗρέθη μεταλλικὴ σφραγὶς φέρουσα ἐν μὲν τῷ μέσῳ χεῖρα κρατοῦσαν ποιμαντορικὴν βλάβδον, κατὰ δὲ τὴν περιφέρειαν τὴν ἐπιγραφὴν CUM SANCTI ABBATIS FIRMITATE. Πρόκειται λοιπὸν περὶ τῆς σφραγίδος ἑνὸς τῶν Φράγκων ἡγουμένων τῆς μονῆς.

Ἐτερον εὕρημα ἐγένετο διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ νέου ξυλίνου τέμπλου, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου ἐκρύπτοντο ἐπὶ τῶν πεσσῶν μωσαϊκαὶ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, μὴ παρατηρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Millet, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τοῦ τέμπλου. Ἡ τοῦ Χριστοῦ καθαρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ξενοπούλου διατηρεῖται ἐν καλῇ ὁπωσδήποτε καταστάσει καὶ δεικνύει ἐργασίαν καὶ τεχνολογίαν κατὰ τι μεταγενεστέραν τῶν ἐπὶ τῶν θόλων εἰκόνων. Ἡ δὲ τῆς Παναγίας εἶναι δυστυχῶς πολὺ ἐφθαρμένη. Ἀμφότεραι αἱ εἰκόνες θὰ ἐπλαισιούντο πιθανῶς ὑπὸ γλυπτῶν μαρμαρίνων πλαισίων, ὡς βλέπομεν καὶ ἐν Πόρτα - Παναγίᾳ τῶν Τρικκάλων.

Ἐν Ὁσίῳ Λουκᾶ ἐποποθετήθησαν αἱ εἰδικοῦ τύπου κέραμοι καὶ κατεσκευάσθησαν νέα ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος βυζαντινοῦ τύπου ὑαλοστάσια εἰς ἑννέα ἐκ τῶν παραθύρων τοῦ τρούλλου. Τὸ σχέδιον τῶν ὑαλοστασίων ἐγένετο κατ' ἀπομίμησιν τῶν δύο σωζομένων παλαιῶν γυψίνων. Διὰ τῆς τοποθετήσεως τῆς κεραμώσεως τοῦ τρούλλου καὶ τῶν ὑαλοστασίων ἐπετεύχθη ἡ ἀπὸ μακροῦ ἐπιδιωκομένη στεγανότης τοῦ ναοῦ, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ κεντρικὸν αὐτοῦ τμήμα. Ὑπεστηρίχθη ἐπίσης διὰ δύο ἀντηρίδων καὶ τὸ παλαιὸν μαγειρεῖον τῆς μονῆς, τὸ κείμενον πλησίον τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου.

Ἐν Μυστράῳ ἐγένετο ἐπισκευὴ τῆς στέγης τῆς Ἀγ. Σοφίας.

Ἐν Φερτζίκ (Φεραῖς), ἀπεστάλη εἰδικὸς ὑπάλληλος τῆς ὑπηρεσίας ἀναστηλώσεως, ὅστις ἐμελέτησε τὸν τρόπον στερεώσεως τοῦ σπουδαίου τούτου μνημείου, οὗτινος δύο ἐσωτερικοὶ κίονες ἔχουσι σπουδαίως ἀποκλίνει τῆς κατακορύφου, ἀπειλοῦντες σοβαρὰς ζημίας.

Ἡ ἐπισκευὴ τῶν βυζαντινῶν τούτων μνημείων θὰ ἐξακολουθήσῃ. Ὁμοίως ἐπεσκευάσθησαν ἀξιόλογα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς περιφερείας Καρυστίας ἐν Εὐβοίᾳ (ἐν Ὁξυλίθῳ) καὶ ἡ ἱστορικὴ οἰκία Μέξη ἐν Σπέτσαις.

Γ. Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

5. Τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν ἐπλουτίσθη ἐσχάτως διὰ τῶν κυριωτέρων κειμηλίων τῶν προσφύγων: μιᾶς φορητῆς μωσαϊκῆς εἰκόνος τοῦ τέλους τοῦ 14^{ου} αἰ. τῆς Θεοτόκου, τύπου Γλυκοφιλοῦσης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Η ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ πολλῶν φορητῶν εἰκόνων 15^{ου} — 18^{ου} αἰ., (ὧν τινες καθαρισθεῖσαι ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ καλλιτέχνου κ. Πελεκάση ἀπεδείχθησαν ὅτι ἦσαν προγενέστεραι βυζαντινῶν χρόνων εἰκόνες, ἐπισκευασθεῖσαι εἰς νεωτέρους χρόνους, πολυτίμων κεντητῶν καὶ ὑφαντῶν ἀμφίων, ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν μετ' ἐπιγραφῶν καὶ ἀναγλύφων παραστάσεων κλπ.).

Ὁμοίως ὑπὸ τοῦ ἐν Λονδίῳ ὁμογενοῦς κ. Τζῶν Σταυρίδου κ.ἄ. ἐδωρήθη εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον μεγάλη εἰκὼν τοῦ Προφήτου Ἠλίου μετὰ σκηνῶν ἐκ τῶν θαυμάτων καὶ τοῦ βίου τοῦ Προφήτου, τοῦ τέλους τοῦ 17^{ου} αἰ. καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 18^{ου}, ὁ σύμβουλος δὲ τῆς ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν κ. Β. Λαμπίκης ἐδώρησεν εἰς τὸ αὐτὸ Μουσεῖον 78 ἀπόψεις καὶ ἀντίγραφα βυζαντινῶν μνημείων (τοιχογραφίας βυζαν-

τινῶν ἐκκλησιῶν Μυστρᾶ, Εὐβοίας, Ἀθηνῶν κλπ.) ἐκτελεσθέντα ὑπὸ Π. Ζωγράφου, καὶ νεώτερον περὶ βυζαντινῶν εἰκόνων ἔργον, συνοδεύσας τὴν δωρεάν του δι' ἐνθουσιώδους ἐπιστολῆς.

Ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσεῖῳ καθηρτίσθη ἤδη σειρά ἀντιγράφων καὶ φωτογραφιῶν τῶν κυριωτέρων βυζαντινῶν μνημείων τῆς χώρας, ὁ κατάλογος τῶν ὁποίων ἐκδοθήσεται προσεχῶς ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Σωτηρίου.

Τὸ Κράτος παρεχώρησε διὰ τὴν εὐπρόσωπον καὶ ἄνετον ἐγκατάστασιν τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου τὸ ἐν τῇ ὁδῷ Κηφισσίας μέγαρον τῆς Δουκίσσης τῆς Πλακεντίας, ὅπερ καταλλήλως διαρρυθμιζόμενον θὰ παρουσιάσῃ συνολικὴν εἰκόνα τοῦ μεσαιωνικοῦ βίου ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, ἀποβαῖνον οὕτω Μουσεῖον ἀντίστοιχον τοῦ ἀρχαιο-λογικοῦ.

Δ. Ἀγγελία δημοσιεύσεων.

6. Ἡ νεοσυσταθεῖσα Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀνέθεσεν εἰς τοὺς κ.κ. Σωτηρίου, Ὁρλάνδον καὶ Ξυγγόπουλον τὴν ἔκδοσιν τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῆς Μακεδονίας. Οἱ ἀναλαβόντες κατήρτισαν ἤδη τὸ πρόγραμμα τῆς ἐργασίας, θὰ ἐκδώσωσι δὲ τὰ μακεδονικὰ μνημεῖα εἰς τρεῖς τόμους. Ὁ πρῶτος θὰ περιλάβῃ τὰ μνημεῖα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, (μὲ κέντρα τὴν Πρέσπαν καὶ Καστορίαν), ὁ δεῦτερος τὰ τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας (μὲ κέντρον τὴν Θεσσαλονίκην) καὶ ὁ τρίτος τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας (μὲ κέντρον τὰς Σέρρας). Προσεχῶς — συμπληρουμένων τῶν ἀπαραιτήτων ἀρχιτεκτονικῶν κατόψεων, τοπογραφικῶν διαγραμμάτων καὶ φωτογραφιῶν — ἐκδοθήσεται ὁ Α' τόμος περιλαμβόνων τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα Πρέσπας καὶ Καστορίας.